

Posudek vedoucího diplomové práce

Petra Markéta PROKOPOVÁ: Socialistické soutěžení v Československu 1948–1989, ÚHSD FF UK 2024, 186 s.

Autorka si vybrala interpretačně složitě téma, navíc postihující relativně dlouhé období. Zatížení pramenů ideologickými floskulami je v tomto případě příslušná. Domnívám se však, že se s těmito problémy vypořádala velmi uspokojivě.

V úvodu si autorka formuluje základní výzkumné otázky. První se týká normativních základů soutěžení: zkoumá ideologická východiska socialistického soutěžení, nakolik determinovala praxi a nakolik sama podléhala změně. Zároveň se zabývá, a to více méně v deskriptivní rovině, právní regulací soutěže. Druhá otázka je zaměřena na interakce mezi aktéry, tj. formy vyjednání mezi pracujícími, vedením podniků a odbory, ohledně konkrétních forem realizace soutěžení. Třetí otázka se pak zaměřuje na praktickou realizaci soutěží, jejich výsledky a celkový význam pro fungování socialistické plánované ekonomiky na mikro- i makro-úrovni. Oceňuji tento způsob ohraničení výzkumu, jenž tak získává pevný rámec a je přehledně strukturován do tří rovin: normativita, vyjednávání, realizace.

Text je v návaznosti na výzkumné cíle a otázky rozdělen logicky a přehledně do 12 kapitol (včetně úvodu a závěru), které jsou dále členěny na podkapitoly a nižší sekce. Formální stránku práce a technické náležitosti textu shledávám bez závad.

Co se týká ideologických východisek, autorka vykročila velmi hluboko do minulosti a svůj výklad uvozuje polemikou mezi Marxem a Proudhonem. Osvědčuje přitom obstojnou orientaci v dobové teorii socialismu i přehled o historickém vývoji dělnického hnutí. Následně se věnuje konceptu soutěžení v rámci marxismu a marxismu-leninismu. Zvláště si všímá fundamentálně odlišné konceptualizace i funkcí soutěže v kapitalismu a v socialistické ekonomice.

Následně (v 5. kapitole) přistupuje relativně podrobně k popisu problematiky soutěžení v sovětském Rusku. Klade přitom důraz na import tayloristických metod vědeckého managementu do prostředí centrálně plánované ekonomiky. Dále si všímá vývoje od subbotníků k údernictví a následně socialistickému soutěžení, jak jej známe z pozdějšího období po druhé světové válce. I když zde osvědčuje velkou závislost na dvou knihách (Russel a Siegelbaum), pro účely této práce to považuji za akceptovatelné. Zdařile zde také ukazuje animozity a konflikty, které soutěžení generovalo v sovětských pracovních kolektivech.

V kapitole šesté a následujících již autorka přechází k československému prostředí. Je užitečné, že své výklady uvozuje staršími předpoklady v podobě rozboru pracovní disciplíny a motivace v protektorátní ekonomice. Zde velmi zdařile ukazuje, jak praxe socialistického soutěžení měla přispívat k formování nového socialistického člověka. Rovněž si všímá, jak proměny struktury ekonomiky ve směru k (pozvolně) narůstajícímu významu terciálního sektoru proměňovaly praxi soutěžení, jež ve své původní podobě lépe vyhovovalo průmyslové produkci. Podrobně se věnuje i teorii soutěžení v rámci pokusů o hospodářské reformy plánovací soustavy.

V sedmé kapitole se autorka – v podstatě výhradně deskriptivně – věnuje vývoji československé právní regulace. Kapitola je v porovnání s jinými mimořádně stručná. Na toto mohla více autorka myslet při strukturaci textu, aby jednotlivé části působily více symetricky ohledně jejich rozsahu. Co se týká právní regulace, vystačila si s právními předpisy. Ke komentářové a jiné literatuře nepřistoupila, třebaže na jiných místech diplomové práce z takových informačních zdrojů čerpá. Obdobně nepoměrná je i osmá kapitola o organizaci socialistického soutěžení

V deváté kapitole se autorka soustředí na ekonomické aspekty soutěžení. Zde již relativně rozsáhle pracuje s archivním materiálem a konfrontuje jej se známými závěry z literatury. Díky dostatečné pramenné základně mohla postoupit v rozboru i k detailům, což si zasluhuje ocenění. Na to naváže desátou kapitolou věnovanou formám soutěžení. U obou postrádám závěrečné shrnutí, které u řady předchozích kapitol figurovalo a které by u těchto relativně dlouhých pojednání mělo užitek.

Jedenáctá kapitola obsahuje mikro-sondu do praxe soutěžení v AZNP Mladá Boleslav, kde podle mého názoru vhodně aplikuje obecnější poznatky z předchozích kapitol na konkrétním případu. Je rovněž sympatické, že se jednotlivá studovaná období autorce podařilo pojednat poměrně vyrovnaně a nevyplývá z jejího zpracování preferování některého z nich, např. z důvodu bohatší pramenné základny.

Závěr práce je pak organizován kolem tří výzkumných rovin vyjádřených v úvodu a shrnuje hlavní postřehy k nim. Domnívám se, že deklarované cíle byly v míře velmi uspokojivé splněny.

Použitá literatura není příliš extenzivní, avšak zároveň seznam nepostrádá ty nejdůležitější tituly k tématu a existující poznatky se v odpovídající míře promítají do výsledného textu. Vytkl bych v tomto směru jen snad až přílišnou interpretační závislost na několika klasických titulech (zvláště Heumos a zmíněný Siegelbaum). Autorka zároveň podnikla i kvalitní archivní výzkum (hlavní zájem se soustředil na mladoboleslavskou automobilku, jabloneckou bižuterii a podniky ČKD). Rovněž relativně rozsáhle čerpala z dobových odborných, odborářských a podnikových periodik.

Ocenění rovněž zasluhují bohaté obrazové přílohy vztahující se ke studovanému tématu.

Z hlediska jazykového nemám k práci námitky. Stylisticky je text kvalitní, ba i čtivý. Z hlediska gramatiky je rovněž v pořádku.

Na závěr si dovoluji ocenit velmi zodpovědný přístup Petry Prokopové k psaní diplomové práce. Věnovala jí množství času až nadprůměrné a důkladně přípravu textu se mnou konzultovala. Zároveň oceňuji, že i mé – nikoli ojedinělé – námitky k jeho původní podobě se snažila vždy vyslyšet a text podle nich upravit. Domnívám se, že i oborové řemeslné dovednosti ve svém textu autorka osvědčila výtečně, stejně jako schopnost obezřetně interpretovat dostupné prameny. Proto její diplomovou práci rád doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení známkou „výborně“.

V Praze, dne 4. září 2024

Jakub Rákosník